

بقلم : آقای نیکوهمت

امین الدوله

حاجی میرزا علی خان امین الدوله فرزند میرزا محمدخان مجد الملک در سال ۱۲۶۰ در تهران بجهان آمد پس از خاتمه تحصیلات زبان فرانسه را آموخت و بیشتر اوقات خود را بمطالعه آثار رجال و دانشمندان و شرح احوال بزرگان و حکماء میرداخت و ضمناً در جلسات محاوره و مصاحبه معارف وقت شرکت میجست .

پدر امین الدوله مجد الملک سینکی نیز یکی از رجال دانش پرور و ادب دوست و نویسنده توانائی بود و رساله ای نیز بنام «رساله مجددیه» نگاشته است که در نهایت سادگی و روانی نگارش یافته و در آن از دستگاه حکومتی و اوضاع پریشان و آشفته زمان خویش شدیداً انتقاد کرده است و با قلم هو شکاف خود در مسائل اجتماعی و سیاسی اظهار نظرهایی کرده که قرائت آن خواننده را بافکار عالی نگارنده آن واقف مینماید .

میرزا علی خان امین الدوله نیز مانند پدر خود در ترسل و انشاء مکاتیب از مفاخر عصر بوده و حتی بسیاری از منشیان عصر وی از روش او پیروی کرده اند و شیوه نگارش او را ستوده اند .

امین الدوله در اثر هوش و ذکاوت سرشاری که داشت در اندک زمانی مدارج عالی را پیمود و منشی مخصوص دربار ناصری گردید و ضمناً در امور خطیر کشوری طرف مشورت ناصر الدین شاه قرار گرفت و بالاخره در سال ۱۲۹۰ بالتب امین الملکی بمقام وزارت رسائل نائل آمد و در زمان وزارت خود نسبت به تنظیم امور اداره پست اقدامات مؤثری نمود که تا آن زمان بی سابقه بود .

در سال ۱۲۹۵ برای عرض تسلیت پیدادشاه جدید ایتالیا بمناسبت فوت ویکتور امانوئل پادشاه سابق آن کشور از طرف ناصر الدین شاه مأموریت یافت و پس از

بازگشت بایران در سال ۱۲۹۷ وزارت وظایف و اوقاف نیز جزء مشاغل و مناصب او گردید و در سال ۱۲۹۹ بلقب امین الدوله افتخار یافت و در اثر ابراز لیاقت و حسن خدمت در اداره امور مربوطه در سال ۱۳۰۴ بمقام ریاست مجلس وزراء و صدر اعظمی انتخاب گردید.

امین الدوله در اغلب مسافرت‌های ناصرالدین شاه ملتزم رکاب سلطنتی و از محارم خاص بود ولی در اثر سعایت بدخواهان و مخالفان از کلیه امور استعفا کرد و وزارت پست را بعهده فرزندش معین‌الملک و وزارت وظایف و اوقاف را برادرش معجد‌الملک مفوض نمود.

با تمام این احوال ناصرالدین شاه همواره او را گرمی میداشت و در مهم امور مملکتی از نظریات و افکار او در حل معضلات استفاده مینمود.

در سال ۱۳۱۳ بوزارت و پیشکاری آذربایجان منصوب شد و در مدت وزارت و پیشکاری خود در آن سامان اقدامات مهمی برای توسعه و تأسیس امور فرهنگی نمود و امثال مرحوم رشیدیه و سایر معارف پژوهان را بناوخت و آنها را مورد حمایت خاص خود قرارداد و تازمانی که در آذربایجان بود بامور آن حدود رسیدگی و توجه کامل مینمود و نسبت بترقی و تعالی و ایجاد روح ترقیخواهی و افکار عالی مردم آذربایجان کوشا بود.

پس از فوت ناصرالدین شاه و سلطنت مظفرالدین شاه در سال ۱۳۱۴ قمری بامر شاه تهران آمد و بصدر اعظمی انتخاب گردید و دو باره برای تعمیم و توسعه امور فرهنگی و ایجاد مدارس همت گماشت و مرحوم رشیدیه را نیز از آذربایجان تهران خواست و در تهران او را مورد لطف خاص خود قرارداد و حتی برای تأسیس و افتتاح مدارس و انتشار علوم و معارف جدید مبالغی معتنابه پرداخت و برای تنویر افکار مردم روزنامه هارا زیاد نمود و ارباب فضل و ادب را بناوخت و برای اصلاح امور مهم نظارت و مراقبت زیاد نمود.

بدخواهان و مغرضان در تهران نیز آرام ننشستند و چون در همان احوال امین الدوله ضمن لایحه ای که خود تنظیم نموده بود حقوق و وظایف شاه را تجدید و معین کرده بود نظر مظفر الدین شاه نسبت باو تغییر کرد و از صدارت عظمی معزول گردید .

امین الدوله پس از این جریان برشت عازم شد و در آنجا بامور کشاورزی و تألیف و مطالعه پرداخت و در همان شهر فوت کرد .
از تألیفات او یکی کتاب (سفرنامه مکه) است که در آن با سبکی شیوا و ادیبانه سخن رانده است .

امین الدوله مردی دانشمند و نویسنده و فاضل بوده است علاوه بر تأسیس مدارس و اشاعه و تعمیم فرهنگ و معارف جدید همانطوری که فوقاً مذکور شد برای آنکه مردم ایران از ترقیات روز افزون ملل غرب اطلاع حاصل کنند مؤسسين و نگارندگان جراید را تشویق مینمود .

یکی از کسانی که مورد توجه خاص امین الدوله بود غیر از مرحوم میرزا حسن رشدیه و حاجی میرزا یحیی دولت آبادی مرحوم میرزا محمد حسین فروغی (ذکاء المملک) مدیر روزنامه تربیت بود .

امین الدوله خطی شیوا داشت و در انشاء مکاتیب دارای روشی خاص و در امور سیاسی نیز نظری صائب و فکری عالی داشت. غیر از تأسیس پستخانه در ایجاد کارخانه قند و کبریت و راه سازی و اصلاح امور مالیه و کوتاه کردن دست عمال نادرست در مرکز و شهرستانها اقدامات شایسته ای نمود که فعلاً مجال بحث آن نیست. آقای دوستعلی معیر الممالک سال وفات او را ۱۳۱۷ قمری نوشته اند در صورتیکه با توجه به ماده تاریخ زیر که مرحوم دولت آبادی سروده است امین الدوله بسال ۱۳۲۲ قمری وفات یافته .

حاجی میرزا یحیی دولت آبادی در صفحه ۱۳۶ کتاب اردیبهشت در رنای او

چنین گوید: در تاریخ وفات حاج میرزا علیخان امین الدوله صدر اعظم مؤسس معارف جدید گفته شد.

راد دستور عظیم الشان ما	کو علی بن محمد روح پاک
چاره هر درد بی درمان ما	آنکه بدرای صواب اندیش او
ای تو بوزمهر وهم لقمان ما	ای امین الدوله والاتبار
چون توئی تا بود پشتیبان ما	هیچ غم دیوار ملت را نبود
تا تو بودی نوح کشتیبان ما	کی ز طوفان بلا اندیشه بود
روزگار بی سر و سامان ما	بود درخاطر که سامانش دهی
چار سوی خانه ویران ما	هم کنی ستوار از رای رزین
سوخت اندر آتش غم جان ما	جان تو از قید غم آسود لیک
روضه خلد برین کیلان ما	تربت تا خاک کیلان گشت شد

کرد تاریخ ز من پرسش خرد

گفتمش بدبخت ای ایران ما ۱۳۲۲

ملا مته

گروهی از مشایخ صوفیه طریق ملامت سپرده اند، و مرامت را اندر خلوص محبت تأثیری عظیم است و مشربی تمام و اهل حق مخصوصند بلامت خلق از جمله عالم، خاصه بزرگان این امت کثر هم الله. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم که مقتدا و امام اهل حقایق بود و پیشرو و محبان، تا برهان حق بروی پیدا نیامده بود و وحی بدو نییوسته بنزدیک همه نیکنام بود و بزرگ، چون خلعت دوستی در سر وی افکندند خلق زبان ملامت بدو دراز کردند، گروهی گفتند شاعریست، گروهی گفتند کاذب است، گروهی گفتند مجنون است و مانند این.

علی بن عثمان الغزنوی الجلابی